

Ковальчук С.В., пошуковець (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ТА РОЗРОБКА ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ «ЕКОЛОГІЧНА СТЕЖКА»

В статті розглянуто основні умови розвитку екологічного туризму. Проведений аналіз розвитку та порівняльна оцінка екологічного туризму на територіях зарубіжних держав. Запроектовано екологічну стежку на території Шацького озера комплекс.

Ключові слова: туризм, оцінка, екологічна стежка.

В статье рассмотрены основные условия развития экологического туризма. Проведенный анализ развития и сравнительная оценка экологического туризма на территории зарубежных государств. Запроектирована экологическая тропинка на территории Шацкого озера комплекс.

Ключевые слова: туризм, оценка, экологическая тропинка.

In the article the basic terms of development of ecological tourism are considered. The analysis of development and comparative estimation of ecological tourism on territories of the foreign states are conducted. An ecological path is projected on territory of Shatsk lacustrine complex.

Keywords: tourism, estimation, ecological path.

З точки зору забезпечення потенційними ландшафтними та біологічними ресурсами, практично серед усіх об'єктів природо-заповідного фонду західних регіонів країни, Шацький національний природний парк належить до найбільш перспективних територій придатних для швидкого та ефективного розвитку екологічного туризму. Цей туристичний напрям стрімко розвивається у Європі. Помітно зростає зацікавленість до природоохоронних територій і на східних кордонах Євросоюзу. Сприяння розбудови мережі екологічного туризму в сучасних умовах активно ініціюватиме надходження інвестицій, як місцевого, так і зарубіжного бізнесу. В свою чергу, цей напрям туризму на території національного парку сприятиме розбудові важливої інфраструктури, а також вплине на покращення умов оздоровлення відпочиваючих, поширення необхідних екологічних знань серед місцевого населення та туристів, про потреби збереження довкілля та біологічного різноманіття на-

ціонального парку.

Мета роботи полягає у проведенні аналізу розвитку екологічного туризму на об'єктах природо-заповідного фонду західних регіонів України та розробці туристичної інфраструктури «екологічна стежка».

Західний регіон Волинського Полісся перспективний з огляду подальшого розвитку рекреаційної мережі та туристично-спортивних заходів з метою профілактичного відпочинку та гармонійного розвитку. Різноманітні ландшафти та природні комплекси Шацького національного природного парку доступні для людей різного віку, вони багатосторонні та багаті своїм різноманіттям, що приваблює все більшу кількість громадян країни та з-за кордону. Вивчення питань екологічного туризму на територіях природно-заповідного фонду України займалися Т.А. Горун, О.М. Шевчук, Н.В. Цвид, Л.С. Безручко, І.М. Рожко та інші.

Сприятливі кліматичні умови на території національного парку є важливою передумовою подальшого просторового розвитку інфраструктури, що забезпечуватиме зростаючі потреби у відпочинку та оздоровленні населення та туристів. Попереднє дослідження Н.В. Цвид впродовж 2006-2009 років на території Шацького району дає позитивні результати на предмет повторного планування відпочинку на території національного парку. В минулому на цій території відпочивали переважно громадяни Волинської та Львівської областей, але впродовж останніх років помітно зростає кількість відпочиваючих з усіх областей України, а також з сусідніх країн – Польщі, Німеччини, Білорусі, Росії. Сьогодні найширше в регіоні розвинутий літній відпочинок біля озер, але зростає об'єм туристів охочих познайомитись з ландшафтами та біологічним різноманіттям національного парку. Тут стало поширеним явищем проводити зимову рибалку, збирати ягоди або гриби під час короткочасних відпусток. Донедавна на території Шацького району найбільш популярним було оздоровлення громадян у санаторії „Лісова пісня”, переважно літній відпочинок на туристичній базі „Шацькі озера” та туристично-оздоровчому комплексі „Гряда”. Можна стверджувати, що таке використання рекреаційного потенціалу району та екосистем самого національного парку досі використовується недостатньо. Вже необхідно планувати багатогранну мережу екологічного туризму, що базується на невиснажливому використанні природних ресурсів та проведенні найбільш безпечних заходів – розвитку піших та веломаршрутів, кінних та лижних маршрутів. Для цього у національному парку, територія якого тепер помітно збільшена, а рекреаційний потенціал ландшафтів району досить значний, є значні запаси біологічних та ландшафтно-географічних ресурсів. Попереднє вивчення попиту на розширення європейської мережі для розвитку транскордонного, регіонального та міжнародного екологічного туризму дає позитивну відповідь на перспективу планування розвитку мережі екологічного туризму у Шацькому районі. У Європі значним успіхом користується проведення орнітологічних екскурсій, тому прогнозується значне зростання зацікавлення до орнітологічного туризму у

країнах Східної Європи, зокрема в Україні. Висока популярність спостережень за дикими тваринами, зокрема птахами у природі, пов'язана зі стрімким ростом населення та значними змінами природних ландшафтів. Відпочинок у національних парках став важливим елементом оздоровлення та дозвілля міських жителів, а як відомо, саме серед багатого та високо купівельно-спроможного міського населення особливо стрімко поширюється попит на організацію орнітологічних та інших натуралістичних екскурсій. Завдяки зростаючому попиту та формуванню ринку користувачів у Європі утворилась значна мережа туристичних фірм, що почали спеціалізуватись виключно на орнітологічному туризмі (birdwatching). Впродовж останніх 30 років розвиток орнітологічного туризму набув такого розмаху, що тільки у країнах Західної Європи сформувався кілька мільйонів бажаючих щорічно проводити свої відпустки серед дикої природи, спостерігаючи за життям різних птахів. Спочатку такий орнітологічний туризм був організований в середині розвинутих країн, але різке збільшення числа зацікавлених людей призвело до розширення мережі туристичних фірм та зростання кількості маршрутів і країн залучених до туристичної мережі. Сьогодні на ринку орнітологічного туризму працюють сотні приватних фірм, що організовують цікаві орнітологічні екскурсії практично в усі куточки світу. Орнітологічний туризм можна розглядати як ланку, що стрімко переросла у дуже популярний сьогодні екологічний туризм. Зростання добробуту населення у багатьох країнах Європи збільшило потреби у зонах відпочинку, навіть у таких країнах, як Німеччина, Австрія чи Голландія неможливо розмістити всіх бажаючих відпочивати серед природних ландшафтів цих країн [6]. З одного боку, у багатьох розвинутих країнах помітно зросло антропогенне навантаження на природні ландшафти, внаслідок чого зросли загрози біологічному різноманіттю, а з іншого – короткий сезон відпочинку не дає можливості забезпечити повноцінним оздоровленням усіх потенційних бажаючих у межах тільки одної чи кількох країн. Тому туристичні фірми багатьох високорозвинутих країн вимушені були активно розвивати мережу територій придатних для відпочинку своїх громадян за межами цих країн. Довгий час до цієї мережі не були залучені країни Східної Європи, з порівняно багатим біологічним різноманіттям і добре збереженими природними ландшафтами. Але політичні та економічні зміни у Східній Європі тепер сприяють розширенню мережі екологічного туризму на даний регіон, зокрема і Україну. У цій мережі Шацький національний природний парк можна розглядати як один з найбільш перспективних об'єктів національного природо-заповідного фонду. Впродовж останніх десяти років на території національного парку проведено ряд експериментальних екскурсій з орнітологічного туризму, у яких взяли участь туристичні фірми Польщі, Німеччини, Швейцарії, а на екскурсіях побували громадяни 7 країн Західної Європи. Досвід цієї роботи показав, що зацікавленість туристів та натуралістів з розвинутих країн Євросоюзу до природи Західного Полісся неодмінно зростатиме,

але для цього необхідне матеріально технічне забезпечення та розвиток інфраструктури регіону, підготовка відповідних гідів для проведення екскурсій на фаховому рівні. В сучасних умовах, всі необхідні для розвитку орнітологічного туризму ланки зазнали у регіоні помітного покращення. Нами проведено опрацювання існуючих баз даних про ландшафтне та біологічне різноманіття парку, про юридичні потенції раціонального використання видового різноманіття. Саме на основі цих матеріалів здійснено обґрунтування короткотривалих туристичних піших маршрутів, веломаршрутів регіонального та міжнародного значення. Ми також виділяємо той факт, що подальша розробка значного європейського веломаршруту, що тепер обговорюється у відповідних структурах Євросоюзу і має заплановане прокладання територією Німеччини та Польщі (зараз добре відпрацьована ділянка від Берліна до Лодзі і далі до Любліна та кордонів з Україною), матиме логічне продовження саме у Шацькому національному парку. Зараз відпрацьовується велика модель веломаршрутів всією територією Євросоюзу аж до кордонів з Україною, а тому дуже перспективно розпочати відпрацювання таких маршрутів і у нас на Волинському Поліссі, де територія Шацького району є найбільш перспективною, адміністрація району при фаховій розробці проекту регіонального велотуризму може сподіватись на надходження інвестицій з Євросоюзу. Перспектива української сторони є особливо значною за умови збереження та догляду за станом ґрунтових доріг на території відкритих та напіввідкритих ландшафтів району.

Дуже перспективним на території національного парку є туризм, який зараз набуває широкої популярності у Європі і швидко поширюється територіями природно-заповідного фонду багатьох країн, але ще досі ще не апробований у районі Шацького національного парку, який завдяки сприятливому мікроклімату та рельєфу, багатству природних ландшафтів слід розглядати як один з найбільш перспективних регіонів для розвитку велотуризму із залученням відпочиваючих різного віку (від 10 до 70 років). Умови парку дозволяють провадити безпечний велотуризм із використанням існуючої рекреаційної інфраструктури та у комплексі місцевих програм розвитку екологічного туризму.

Одним з найбільш перспективних на території парку може бути велотуризм, аналогів якому досі немає в Україні, а попит на сьогоднішній день уже існує. Ряд туристичних фірм з Польщі та Німеччини запитують про умови та можливості відвідати Західне Полісся невеликими групами (15-20 чоловік), при цьому особливо перспективно залучити на території парку веломаршрути, піші та кінні маршрути [2, 3]. Перевага веломаршрутів часто полягає в тому, що зацікавленість у екскурсіях зростає через обмежений віковий стан рекреантів, а також достатньо добре розвинуту мережу ґрунтових доріг між системою поліських озер та лісових масивів. За порівняно короткий час завдяки велотуризму вдається відвідати найбільшу кількість точок, цікавих з огляду історії, етнографії та природознавства. Відпочиваючі мають на-

году завдяки тихому переміщенню ландшафтними ділянками спостерігати за багатьма рідкісними видами тварин, особливо птахів, що привабливо для дуже популярного орнітологічного туризму, відвідати практично всі озера національного парку, побачити найцікавіші особливості рельєфу Західного Полісся, а головне, за порівняно короткий час відчути всі переваги веломандрівок, їх естетичне та фізичне задоволення, досить активне збагачення екологічною та географічною інформацією.

Для перспективи розвитку велотуризму мають бути облаштовані велогаражі, від яких і починатимуться веломаршрути. Зокрема у місцях високої концентрації туристів та відпочиваючих, на території санаторію “Лісова пісня” та пансіонату “Шацькі озера” повинні локалізуватись велогаражі з наявним ресурсом не менше 15-20 велосипедів, але передбачається, що існуватиме потреба у 30-40 велосипедах на період найближчих трьох-чотирьох років. Перелічені нижче маршрути можуть використовуватись туристами залежно від кліматичних умов впродовж 3-7 годин, а також впродовж 3-4 днів з організацією ночівель на будь-якій замовленій туристичній базі, у туристичному профілакторії-пансіонаті, санаторії “Лісова Пісня”, у запланованому готелі смт. Шацьк, навіть у приватному секторі, що адаптований до сільського та екологічного туризму. У мережі туристичних маршрутів цим проектом ми передбачаємо формування „Малого туристичного велокола”, загальна довжина якого не перевищує 53-58 км, його використання може тривати впродовж 1-2 днів, або ж 6-8 годин. Однак для категорій різного віку, сімейного туризму, ми передбачаємо оптимальні зміни на маршрутах, коли ділянки будуть помітно скорочені і використовуватимуться тільки частково з метою використання тільки 3-4 годин робочого часу. Крім того, на території району передбачається формування і “Великого туристичного велокола”, яке матиме міжнародний характер і передбачається, що до маршрутів “Великого велокола” долучатимуться туристи з Польщі та Німеччини. “Велике туристичне коло” матиме протяжність до 141-147 км і долатиметься туристами впродовж 3-4 днів, що, певною мірою, також буде залежати від кліматичних умов [7].

Як згадувалось вище у майбутньому запланований міжнародний веломаршрут, який матиме на меті ознайомити велотуристів з Польщі та Європейського Союзу з умовами природного та рекреаційного резервату “Західне Полісся”. У подальшому цей маршрут, очевидно, буде використовуватись і українськими велотуристами.

Враховуючи всі умови рекреаційного резервату, розроблено екологічну стежку, яка охоплює усі виділенні водно-болотні угіддя, що знаходяться на моніторингових територіях ШНПП, з метою проведення туристично-інформаційного комплексу розвитку соціальної культури на території Українських ПЗФ ШНПП.

Даний маршрут пропонуємо розділити на “Мале туристичне коло”, загальна довжина якого не перевищує 25 км, та на “Велике туристичне коло”,

протяжність якого 70 км, що долатимуться туристами відповідно до часових обмежень, наявних віз та кліматичних умов.

Мале коло передбачає маршрут від прикордонного переходу – с. Адамчуки – с. Світязьські Смоляри – с. Світязь – невелика ділянка зі зворотом та туристична база – далі затока Бужня – с. Залісся – с. Ольшанка – луки в долині Західного Бугу – с. Грабове – с. Адамчуки.

Велике коло – заплава р. Прип'ять – узбережжя оз. Люцимер – північна околиця Шацька – оз. Карасинець – с. Мельники – оз. Кримно та місцевий хутір – назад до оз. Пісочне – польові та лісові дороги до оз. Мошне – польові дороги до оз. Лука-Перемут – рибне господарство біля с. Піща – лісові стежки до с. Кам'янка – оз. Острівянське та с. Острівя – оз. Світязь – с. Пульмо – береги оз. Пулемецького – с. Залісся, затока Бужня – північна околиця с. Світязь – лісові дороги до оз. В.Чорне – смт. Шацьк.

Пройшовши запропонованим екологічним маршрутом, можна ознайомитись з усіма запропонованими нами класами ВБУ, побачити цікаві рідкісні та болотні лісові червонокнижні види рослин.

Отже, згідно з проведеними дослідженнями та аналізом зібраних даних за ідентифікуючими ознаками класів водно-болотних угідь було розроблено екологічну стежку, яка охоплює усі виділені водно-болотні угіддя, на яких проводились спостереження, з метою подальшого проведення туристично-інформаційного комплексу розвитку соціальної культури на території Українських ПЗФ ШНПП.

1. Літопис Природи. 2007р. ШНПП. 2. А. А. Горун та інші. Проект організації, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів та об'єктів ШНПП. – К., 1999. 3. А. А. Горун, В. І. Матейчик та інші. ШНПП на межі тисячоліть. – Київ, 2000. 4. В.Титар Екологічний менеджмент водно-болотних угідь. - К.: Інститут зоології ім. І.І. Шмальга. – 20 с. 5. Гетьман В. І. Концептуальні питання екотуризму в контексті збереження ландшафтного різноманіття // Рідна природа. – 2001. – № 2. – С. 34-35. 6. Рутинський М. Й., Зінько Ю. В. Сільський туризм: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 271 с. 7. Проект організації, охорони, відтворення та екреаційного використання природних комплексів та об'єктів ШНПП: доповнення. – К., 2006.

Рецензент: д.с.-г.н., професор Клименко М.О. (НУБГП)